

SÚČASNÝ STAV KĹÚČOVÝCH KOMPETENCIÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Lukáš Vartiak¹, Thorsten Eidenmüller², Lukáš Kopáč³

Abstract: Based on the results of PISA 2018 and the assumption that key competencies are becoming global in today's globalised world, this paper aims to examine and analyse the current state of global competencies in the Slovak Republic. The paper reveals that Slovak students are not sufficiently prepared to face new global challenges, which implies that the Slovak education system requires reform.

Keywords: Key Competencies, Global Competencies, OECD, PISA.

Úvod a teoretické východiská

Kľúčové kompetencie predstavujú v dnešnom globalizovanom svete omnoho širší pojem, ako doteraz. Kľúčové kompetencie sa podľa autorov Hrma a Tureka [1] chápu ako takzvané megatrendy spoločenského vývoja, v rámci ktorých je potrebné, aby človek dokázal efektívne, racionálne, pružne reagovať a prispôbovať sa novým podmienkam.

Vo všeobecnosti platí, že kompetencia je výsledkom formálneho a neformálneho vzdelávania. Kompetencia sa ako taká formuje na základe osobnej praktickej skúsenosti, a zároveň je pripravená realizovať sa v praxi, t.j. má činnostný charakter. Okrem toho reprezentuje komplex vedomostí, zručností a postojov, ktoré už nie je možné chápať samostatne. Kompetencia tiež nemôže zastarať, pretože je dynamická – je teda predpokladom pre výkon subjektu v určitej oblasti činnosti [2].

V slovenskej literatúre sa globálne kompetencie definujú ako súbor troch zložiek. Ide o zložku kognitívnu, psychomotorickú a afektívnu a vďaka ich spojeniu je človek [3]:

- kognitívna zložka (poznatky) – človek je schopný prepojiť nadobudnuté poznatky v jednej oblasti s ďalšími oblasťami a úspešne ich v nich aplikovať, a to so zreteľom na globálnu dimenziu zahŕňajúcu obchod, hospodárstvo a ich previazanosť s etikou, morálkou a dopadmi na životné prostredie;
- psychomotorická zložka (zručnosti) – človek si uvedomuje, že množstvo poznatkov, ktoré získal, je potrebné triediť a analyzovať, a to práve v súlade s globálnym hľadiskom, vďaka čomu efektívne rozvíja a ukotvuje svoje zručnosti, pričom si uvedomuje existenciu globálnych problémov sveta;
- afektívna zložka (hodnoty) – človek sa hlbšie zamýšľa nad globálnymi problémami sveta a prejavujú sa v ňom jeho hodnoty vo forme postojov

¹ Ing. Lukáš Vartiak, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Inštitút mediamatiky, Mlynské luhy 4, 821 05 Bratislava, e-mail: lukas.vartiak@fses.uniba.sk

² Dr. Thorsten Eidenmüller, LL. M., Vysoká škola Danubius, Fakulta sociálnych štúdií, Richterova 1171/66, 925 21 Sládkovičovo, e-mail: te@rechtsanwalt-eidenmüller.de

³ PhDr. Lukáš Kopáč, Slovenská technická univerzita v Bratislave, Ústav manažmentu, Vazovova 2757/5, 812 43 Bratislava, e-mail: lukas.kopac@stuba.sk

k páľčivým témam, ako je extrémizmus, tolerancia, rešpekt, a zároveň poznatky a zručnosti pretavuje do reality tým, že si vytvára ucelený svetonázor.

Tu sa dostávame k tomu, že vyššie uvedené charakteristiky kľúčových kompetencií v podmienkach dnešného sveta sa stávajú globálnymi kompetenciami. Ide tak o kompetencie, ktoré sú kľúčové pre existenciu človeka v dnešnom svete [3]. Kompetentný človek v dnešnom globálnom svete je potom taký človek, ktorý „disponuje súborom vzájomne prepojených vedomostí, zručností, schopností a postojov, ktorý mu umožňuje úspešne zvládnuť rôzne životné (osobné, pracovné, sociálne) situácie. Mať určitú kompetenciu ďalej znamená, že sa v určitej prirodzenej situácii dokážeme primerane orientovať, adekvátne reagovať a následne aktivizovať vhodnú činnosť, zaujať prínosný postoj“ [4].

Metodológia

Cieľom príspevku je preskúmať a analyzovať súčasný stav globálnych kompetencií v Slovenskej republike. Príspevok ako súčasť výskumného projektu APVV-18-0479 nadväzuje na výsledky prác Jasečkovej a Konvity [5] a Katuščákovej [6].

Primárnym zdrojom údajov sú výsledky PISA 2018, ktoré hodnotili globálne kompetencie žiakov. "PISA 2018 hodnotí, kde sa nachádzajú 15-roční študenti v tomto procese a či ich školy efektívne riešia globálny rozvoj kompetencií." Globálna kompetencia môže pomôcť mladým ľuďom [7].

Pri tvorbe príspevku bolo použitých viacero výskumných metód, akými sú analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a zovšeobecnenie (generalizácia).

Výsledky a diskusia

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky [8] zaraďuje medzi hlavné výzvy Slovenskej republiky rozvoj globálnych kompetencií ľudí. Táto výzva vychádza z automatizácie a digitalizácie, v dôsledku ktorých sa zvyšuje význam analytických a interaktívnych kompetencií. Hlavným problémom v SR je, že manuálne a repetitívne úlohy existujú vo veľkej miere a v prospech kognitívnych úloh ustupujú len pomaly. Od globálne kompetentného človeka sa vyžaduje orientácia v neštruktúrovaných situáciách a hlbšia interakcia s ľuďmi alebo schopnosť riešiť nepredvídateľné problémy. V SR tiež so šírením technológií rastie aj význam vysokokvalifikovaných zručností, ktoré sú potrebné na ich obsluhu, a ktoré sa moderne považujú za kľúčové kompetencie. Základom pre globálne kompetentnú spoločnosť je kriticky mysliace obyvateľstvo so schopnosťou rýchlo sa prispôbiť dynamickým zmenám na trhu práce a v spoločnosti.

Oblasť globálnych kompetencií je inovatívna doména nielen v SR. Prvým veľkým testom v tejto oblasti bola štúdia PISA 2018 [9], v rámci ktorej sa skúmalo povedomie žiakov v environmentálnych, sociálnych či kultúrnych témach, ktoré sa priamo alebo nepriamo dotýkajú všetkých krajín (napr. chudoba, ekonomická závislosť, migrácia, nerovnosť, klimatická zmena a environmentálne riziká, medzinárodné konflikty, kultúrne odlišnosti a stereotypy). Do testovania globálnych kompetencií v rámci PISA 2018 sa zapojili 15-roční žiaci z celkovo 66 krajín sveta. Hodnotenia globálnych kompetencií v podobe kognitívneho testu sa v cykle PISA 2018 zúčastnili žiaci z 27 krajín sveta vrátane SR. Žiaci z 39 krajín vyplnili v rámci tejto oblasti len dotazníkovú časť. Oboch častí testovania globálnych kompetencií (testová aj dotazníková časť) sa zúčastnilo celkom 11 krajín OECD (Čile, Grécko, Izrael, Kanada, Kolumbia, Kórea, Litva, Lotyšsko, Slovenská republika, Spojené kráľovstvo – Škótsko, Španielsko).

Tabuľka 1 Globálne kompetencie v štúdiu PISA 2018 – umiestnenie krajín v cykle PISA 2018

		Skóre	s. e.
Priemerný výkon je nad priemerom zúčastnených krajín	Singapur	576	(1,8)
	Kanada*	554	(2,3)
	Hongkong (Čína)	542	(2,8)
	Spojené kráľovstvo*	534	(4,9)
	Taiwan	527	(2,9)
	Španielsko*	512	(1,6)
	Kórejská republika*	509	(3,0)
	Chorvátsko	506	(2,8)
	Lotyšsko*	497	(2,0)
	Izrael*	496	(3,8)
	Litva*	489	(1,9)
	Grécko*	488	(3,6)
	Slovenská republika*	486	(2,3)
Priemerný výkon nie je štatisticky významne rozdielny od priemeru zúčastnených krajín	Rusko	480	(2,8)
	Malta	479	(2,1)
Priemerný výkon je pod priemerom zúčastnených krajín	Čile*	466	(2,9)
	Srbsko	463	(3,2)
	Kolumbia*	457	(3,3)
	Kostarika	456	(3,7)
	Brunej	429	(1,3)
	Albánsko	427	(2,5)
	Thajsko	423	(3,0)
	Panama	413	(2,9)
	Indonézia	408	(2,4)
	Kazachstan	408	(1,6)
	Maroko	402	(3,4)
	Filipíny	371	(3,4)

Zdroj: [9]

V rámci globálnych kompetencií sa ďalej monitorovalo, ako sú žiaci informovaní o rôznych témach, či ich preberajú v škole, či o nich diskutujú a či dokážu informácie z tejto oblasti kriticky vyhodnocovať. Slovenskí žiaci sa umiestnili nad priemerom 27 zúčastnených krajín. Získali 486 bodov oproti priemeru 474, čo znamená, že študenti celkovo zvládajú globálne kompetencie lepšie ako je priemerný výsledok OECD. Porovnateľný výkon dosiahli napríklad ich rovesníci z Grécka, Litvy či Ruskej federácie, významne nižší výkon mali žiaci z Čile a Kolumbie [7, 9].

Top úroveň v globálnych kompetenciách dosahuje iba 3,6% žiakov. Do rizikovej skupiny sa zaradilo 42,3% žiakov, títo žiaci dokážu samostatne vyhodnotiť len minimálne množstvo informácií. Výsledky testovania poukazujú na pretrvávajúce nerovnosti. Tieto výsledky len potvrdili dôležitosť globálneho vzdelávania, na ktoré sa v SR zameriava skupina SUSTO – Sustainability Tools pomáhajúca zlepšovať aj postoje a zvyšovať zručnosti a kompetencie pre riešenie výziev udržateľnosti či klimatickej krízy v rámci týchto iniciatív [10]:

- Sokratov Inštitút od Živice,
- Roots and Shoots Slovakia od Nadácie Green Foundation,

- Mladí reportéri pre životné prostredie od trenčianskeho Centra environmentálnych aktivít,
- Škola pre udržateľný život od Strediska ekologickej výchovy SEVER.

Záver

Globálne ekonomiky čelia mnohým ďalším výzvam, ktoré kladú požiadavky na kvalitu vzdelávacích systémov. Tieto výzvy súvisia najmä s klimatickou zmenou a nevyhnutnosťou prechodu na nízkouhlíkovú a obehovú ekonomiku, digitálnou transformáciou, globálnym zdravím (pandémie), finančnými krízami a hospodárskymi a sociálnymi vplyvmi týchto javov. Pre zvládnutie týchto výziev je potrebné aby boli obyvatelia schopní analyzovať rôzne perspektívy a kriticky vyhodnotiť súčasné globálne a medzi kultúrne otázky, t.j. aby boli globálne kompetentní [8].

Ako ukázali výsledky historicky prvého testovania PISA 2018 v oblasti globálnych kompetencií, Slovenskí žiaci nie sú dostatočne pripravení čeliť týmto novým výzvam. Globálne kompetencie slovenských žiakov výrazne zaostávajú oproti žiakom v ostatných krajinách OECD. Najhoršie výsledky dosahujú slovenskí žiaci v zručnostiach ako kritické myslenie, schopnosť riešiť problémy a pracovať v tíme. Pozadu sú aj v globálnych kompetenciách, zahŕňajúce schopnosť porozumieť a analyzovať rôzne perspektívy a kriticky vyhodnotiť súčasné globálne a medzikultúrne otázky [7].

Rastúci dopyt po špecifických zručnostiach a slabé výsledky žiakov si vyžadujú reformu vzdelávania [11, 12]. Učebné osnovy, obsah a metódy vzdelávania je potrebné prispôbiť novým požiadavkám globálnych digitálnych ekonomík a spoločenským zmenám, ktoré sú s nimi spojené. Predpokladmi na uskutočnenie zmien vo výučbe sú kvalitne pripravení učitelia a dostačujúca školská a digitálna infraštruktúra.

Literatúra

- [1] HRMO, R., TUREK, I.: Návrh systému kľúčových kompetencií. In: *Vedecké práce MTF STU v Trnave*, Roč. 2 (2013), pp. 1-11. ISSN 1338-0532.
- [2] SUCHOŽOVÁ, E.: *Rozvíjanie a hodnotenie kľúčových kompetencií v edukačnom procese*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2014. 94 p. ISBN 978-80-8052-857-7.
- [3] GLOBÁLNEVZDELÁVANIE.SK: *Kompetencie pre dnešný svet* (2019), [online], [cit. 2022-10-31], URL: <https://globalnevzdelavanie.sk/co-je-gv/kompetencie-pre-dnesny-svet/>
- [4] HUČÍNOVÁ, L. a kol.: *Kľúčové kompetence v základním vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 75 p. ISBN 978-80-87000-07-6.
- [5] JASEČKOVÁ, G., KONVIT, M.: Vernadského koncept noosféry a jeho pokračovanie. In: *Filozofia*, Roč. 76 (2021), č. 9, pp. 717-730. ISSN 0046-385X. DOI: <https://doi.org/10.31577/filozofia.2021.76.9.6>
- [6] KATUŠČÁKOVÁ, M.: LBD ako nová kompetencia informačných špecialistov v kontexte znalostnej spoločnosti. In: *ITlib*, Roč. 26 (2022), č. Špeciál. pp. 5-9. ISSN 1335-793X. DOI: <http://doi.org/10.52036/1335793X.2022.SC.5-9>
- [7] OECD: *PISA 2018 Global Competence*, [online], [cit. 2022-10-31], URL: <https://www.oecd.org/pisa/innovation/global-competence/>
- [8] *Recovery and resilience plan of the Slovak Republic* (2021), [online], [cit. 2022-10-31], URL: <https://knowwww.eu/nodes/60867662661d030008c8db6b>
- [9] NÚCEM: *Zverejnenie výsledkov PISA 2018 - globálne kompetencie*, [online], [cit. 2022-10-31], URL: https://www.nucem.sk/dl/4824/tlacova_sprava_globalne_kompetencie.pdf

- [10] SUSTO – SUSTAINABILITY TOOLS: *Sú naši žiaci globálne kompetentní?* (2020), [online], [cit. 2022-10-31], URL: <https://susto.earth/clanky/globalnekompetencie>
- [11] MADLEŇÁKOVÁ, L., MADLEŇÁK, R.: Education and quality of life. In: *13th Annual International Conference on Education and New Learning Technologies*. Barcelona: IATED, 2021. pp. 11918-11928. ISBN 978-84-09-31267-2.
- [12] HOLLÁ BACHANOVÁ, P., GARBÁROVÁ, M.: The process of improving recruitment for university studies. In: *VISION 2020: proceedings of the 30th international business information management association conference*. Madrid: IBIMA, 2017. pp. 2449-2458. ISBN 978-0-9860419-9-0.

Grantová podpora

Tento príspevok vznikol ako súčasť projektu APVV-18-0479 Výskum kľúčových kompetencií pre znalostnú spoločnosť v kontexte historických, sociálnych a ekonomických špecifik SR.